

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(3)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 586 sahifa,
1-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Bo'lajak chet tili o'qituvchilarining innovatsion pedagogik kompetentligini rivojlantirish mexanizmi	10
<i>Mirzaraxonova Maftuna Ibroximjon qizi</i>	
Elementlarini integratsiya qilish: nazariy va amaliy yondashuv	13
<i>Ne'matov Karimjon Shavkat o'g'li</i>	
O'qish savodxonligi darslarida kitobxonlik kompetensiyasini rivojlantirishning innovatsion yondashuvlari ...	19
<i>Mahmudova Shoirra Shavkat qizi</i>	
O'zbek milliy musiqasi asosida talablarda estetik did va ijro madaniyatini rivojlantirish metodikasi.....	25
<i>Gadoyeva Muborak Jumaqulovna</i>	
O'quvchilarning yozuv kompetensiyasini baholash mezonlarini takomillashtirish masalalari.....	30
<i>Abdurashidova Xafiza Abdurashidovna</i>	
Xurshid Do'st Muhammad qissalarida rivoyatchi strategiyasi.....	34
<i>Uzoqova Nargiza Yuldosh qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni shakllantirishda innovatsion texnologiyalarining ahamiyati	37
<i>Eshpulatov Shakir Nabiyevich, Ahrorova Ozoda Amriddinovna</i>	
"Xonada o'simliklarni o'stirish" intellekt xaritasi (Mind Map) yordamida o'quvchilarda ekologik tarbiya va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish	41
<i>G'aniyev Abduqahhor Gadoyevich</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda amaliy mashg'ulotlarning tashkiliy-pedagogik jihatlari.....	46
<i>Joldasov Ixtiyor Suyundikovich</i>	
Boshlang'ich sinflarda iqtisodiy tarbiyani shakllantirishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari	50
<i>N. Asadov</i>	
Bo'lajak pedagoglarni tayyorlashda kreativ kompetentlik va kasbiy muvaffaqiyat o'rtasidagi bog'liqlik mezonlari.....	53
<i>G. Xamidova</i>	
Gamifikatsiya elementlarining bakalavr talabalarini raqamli resurs yaratishga motivatsiyasiga ta'siri	56
<i>Maxkamova Dilshodaxon Xabibjon qizi</i>	
The Influence of Family Parenting Style on the Formation of Primary School Students' Personality	59
<i>Berdiyeva Mohloroyim Mirzohid qizi</i>	
Noto'liq oilalardagi onalarning tarbiyaviy uslublari va farzandlarining ijtimoiy-psixologik moslashuvi (O'zbekiston namunasida).....	64
<i>Ismoiljonov Ravshan Baxtiyor o'g'li</i>	
Raqamli pedagogika sharoitida interfaol ta'lim metodlari asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish.....	69
<i>Jumaniyozova Donoxon Olimboyevna, Bekmuratova Muhayyo Uralbayevna</i>	
Matematika ta'limida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning metodik asoslari.....	73
<i>Mirzayeva Shahlo, Qodirova Muattar Ithom qizi, Rovshanova Yulduz Shovkat qizi</i>	
O'qishga motivatsiya tushunchasi uning nazariy-psixologik tahlili.....	77
<i>Azimova Rushana Zokirjon qizi</i>	
Oliy ta'lim talabalarida akademik prokrastinatsiyaning prediktorlari: akademik motivatsiya, umid va shaxs xususiyatlari	81
<i>Shodiboyev Shohruh Shuhrat o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlantiruvchi markazlar integratsiyasini ta'minlash metodikasi.....	86
<i>Qahhorova Sevara Alimardonovna</i>	
O'quvchi-yoshlarni virtual olam ta'siridan himoya qilishning nazariy asoslari.....	90
<i>Isayeva Gulii Parpiyevna, Ravshanov Umidjon Abdiqodir o'g'li</i>	

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik tafakkurni oshirishda mantiqiy masalalarning o'rni	93
<i>Xilvatova Go'zal Sultonovna</i>	
Pedagogika tarixini o'qitishda talabalarda tarixiy tafakkurni rivojlantirish	97
<i>Jurayev Bobomurod Tojiyevich</i>	
Bolalarda ona tilida tinglash hissini rivojlantirish usullari	101
<i>Nurmatova Muxlisa Akmal qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar yordamida ingliz tilini o'qitish samaradorligini oshirish (Kahoot, Quizlet va Moodle platformalari misolida)	106
<i>Yusupova Shahnoza Abduxafizovna</i>	
Sport maktablarida 16–18 yoshli nayza uloqtiruvchi sportchi-qizlarda portlovchi kuchni rivojlantirish	111
<i>Tursunova Surayyo Botir qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida pedagog kadrlarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta'minlashda "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlari: amaliyot tahlili	115
<i>Gaffarov Azizjon Muhammadsaidovich</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti direktorlarining faoliyatini samarali tashkil etishning nazariy jihatlarini (Learning outcomes) asosida	124
<i>Rabbimova Shaxnoza Soyib qizi</i>	
Bo'lg'usi o'qituvchilarda axloqiy madaniyat fazilatlarini qaror toptirishning pedagogik mexanizmlari	128
<i>G'aniyeva Sayyora Saidmurod qizi</i>	
Yengil atletikachilarning musobaqa jarayonida tibbiy-pedagogik monitoringini takomillashtirish	132
<i>Mamadaliyev Abror Akbarjonovich</i>	
Sun'iy intellekt yordamida rus tilini o'qitish va uning samaradorligi	137
<i>Yagafarova Nazilya Rafailovna, Nazarov Sardor, Onorboyev Kamronbek</i>	
O'quvchilarda ilmiy dalillarni tahlil qilish va xulosa chiqarish kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi	142
<i>Baymurotova Mukaddas Xamdorovna</i>	
Ilmiy muxokamalarda pragmatik kompetentlikning roli	150
<i>Eshbo'riyeva Aziza Muhiddinovna</i>	
Talabalarda kognitiv-pragmatik kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning mazmuni	155
<i>To'rabekova Aziza Mirzabek qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda motivatsiyani shakllantirishda interaktiv metodlarning o'rni	159
<i>Qamchibekova Roziyaxon Xasanboy qizi</i>	
Проблема разграничения понятий "концепт" и "понятие" в современной лингвистике: лингвосомиотический и когнитивно-дискурсивный анализ	164
<i>Якунина Ангелина Алишеровна</i>	
Sun'iy intellekt texnologiyalari asosida amaliy bezak san'ati naqsh elementlarini raqamli qayta ishlash va arxivlashtirish	169
<i>Jabbarov Rustam Ravshanovich</i>	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining yozuv kompetensiyasini rivojlantirishda Design Thinking texnologiyasining metodik imkoniyatlari	176
<i>Amanbayeva Oydin Urazali qizi</i>	
Tez qalamchizgi mashqlarida psixologik-pedagogik yondashuvlarning ahamiyati	181
<i>Suyunov Navro'z Alisher o'g'li</i>	
Innovatsion yondashuv orqali bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining metodik tayyorgarligini rivojlantirish konsepsiyasi	186
<i>Xalilov Lenar Shevketovich</i>	
Tarbiya fani asosida o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirish imkoniyatlari	190
<i>Jumanova Xafiza Xoliqulovna</i>	
Samarqand arxitektura-qurilish instituti va shahar infratuzilmasi rivojlanishi o'rtasidagi bog'liqlik (1950–1990-yillar)	195
<i>Abulqosimova Dildora Asrorovna, O'ralov Sodiqjon</i>	
Rivojlanishida nuqsoni bor bolalar ta'limida ikkilamchi cheklovlarni kamaytiruvchi ta'lim texnologiyalari	199
<i>Qo'ziyeva Shahnoza Muhammadsoli qizi</i>	

MUNDARIJA SOÐERJANIE CONTENTS	O'quvchilarda milliy g'oya va mafkurani rivojlantirishda mumtoz musiqaning o'rni va ahamiyati ..... 202 Baymanova Feruza Abralovna	202
	Ommaviy jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini tashkil etishning pedagogik asoslari ..... 207 Xayitova Ulfatoy Tursunovna	207
	Yuqori sinf o'quvchilarida ijtimoiy faollikni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari ..... 211 Turg'unboev Sirojiddin Faxriddinovich	211
	Muhandislik ta'limida Bernulli va Puasson taqsimotlarini texnologik jarayonlar misolida o'qitish metodikasi... 216 Qo'ziboyeva Nozima Yoqubjon qizi, Maxmanazarov Sardor Toirjon o'g'li, Saydullayev Asadbek Xayrullo o'g'li	216
	Психолого-педагогические основы обучения теме “производная” в курсе алгебры и начал анализа президентской школы ..... 225 Шахноза Холмуродова Зоир кизи	225
	O'qish savodxonligi darslarida Bloom taksonomiyasi va 4K kompetensiyalarining integrativ modeli ..... 234 Farsaxonova Mastura Jalol qizi	234
	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim sifatini baholash mezonlari va monitoring tizimini takomillashtirish: indikatorlar asosidagi boshqaruv modeli ..... 241 Jo'rayeva Dilrabo Kamoliddin qizi	241
	Maxsus mashqlar yordamida start tezligini oshirish metodikasi ..... 244 Sitara Elova Axmatqulovna, Panjiyeva Gulzoda Eshdaviyat qizi	244
	Amudaryo foreli (Salmo trutta oxianus) O'zbekiston hududida tarqalishi va ekologiya ta'siri..... 248 Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Xolmo'minova Sevinch Sirojiddinova, Qurbonazarova Marjona Zokirovna	248
	Suv va quruqlik muhitiga moslashgan amfibiyalarda adaptatsiya xususiyati ..... 251 Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Axmatmatova Feruza Shamsiddin qizi, Qo'ldoshova Ruxshona Navro'z qizi	251
	O'zbekistonda tarqalgan kaptarsimonlar xilma-xilligi, ularni tarqalishi, biologik xususiyatlari va amaliy ahamiyati ..... 255 Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Xolmo'minova Jasmina Baxtiyor qizi, Saidova Dilnoza Rustamovna	255
	Surxondaryo viloyatidagi qo'lqanotlilar turlarining morfologik tasnifi va hududiy farqlari ..... 259 Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Yarashova Sarvara Islomovna, Bahromova Shahzoda Abduqodirovna	259
	Игровые технологии как средство активизации коммуникативной деятельности учащихся на занятиях по русскому языку ..... 267 Халикова Гульбахор Исановна	267
	Yoshlarni pedagogik kasbga yo'naltirish ishlarini o'rganishning konseptual va metodologik asoslari ..... 270 Matkarimova Muxabbat Abuovna	270
	O'qish savodxonligini baholovchi topshiriqlar turlari ..... 277 Rasulova Mushtariybonu	277
	Qoraqalpog'istonning shimoliy tumanlaridagi bolalarda tashqi nafas olish tizimi xususiyatlari ..... 281 Orazbaeva Navbaxor Mratbaevna	281
	“Kompyuter tarmoqlari” fanini o'qitishda dasturiy-didaktik vositalardan foydalanish ..... 285 Muqimov Shahzodbek Ixtiyor o'g'li	285
	Yangi O'zbekiston: yangilanish va taraqqiyot omillari (Qashqadaryo viloyati misolida)..... 288 Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, Safarova Sevara Saloxiddinovna	288
	Raqamli ta'lim strategiyalaridan foydalanib o'qish samaradorligini oshirish ..... 294 Narzullayeva Gulzira Xayrullo qizi, Abdusottarova Farog'at Olimjon qizi	294
	Oliy ta'limda “Zoologiya” kursini innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida o'qitish metodikasini takomillashtirish (“umurtqali hayvonlar” misolida)..... 299 Xonnazarova Mamlakat To'lqinovna	299
	Oliy ta'lim muassasalarida ommaviy sportni rivojlantirish strategiyalari ..... 303 Xudoyberganov Javlonbek Soatboy o'g'li	303
	Accommodating a Teenage English Learner With Tourette-Related Stammering in Uzbekistan State Multilevel Test Preparation: A Single-Case Study ..... 307 Yulduz Sultanova	307
	Yengil atletikada to'siqlar osha yugurish texnikasini takomillashtirish va o'rgatish uslubiyati ..... 313 Chariyev Ulug'bek Abdujabbarovich, Radjabov Jaxongir Furkatovich	313

The Interaction of Language and Culture in Intercultural Conflict Communication	317
Gulnoza Khushnazarova	
O'smir shaxsida o'zini o'zi tushunish psixologik muammo sifatida.....	321
Mahmudov Abdurasul	
O'quvchilar nutqida milliy-madaniy leksik birliklarni qo'llashga o'rgatishda semantikashtirish	325
Tursunova Javhar Bakir qizi	
Kompetensiyaviy yondashuv asosida boshlang'ich ta'limda matematik madaniyatni shakllantirish: Qori Niyoziy merosi asosida.....	329
Axmedova Nargiza Toychibekovna	
A2 darajadagi o'quvchilarda kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishda adaptiv yondashuvning roli	333
Nezametov Zuxra Axmadovna	
Bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik kasbga ijodiy munosabatni tarbiyalashning nazariy asoslari.....	336
Axmatov Ibrohimjon Furqat o'g'li	
Voyaga yetmaganlar profilaktikasida maktab, oila va mahalla hamkorligining zamonaviy holati va diagnostikasi	340
Japparbergenova Indira Bayramovna	
Yuqori sinf o'quvchilarining ijtimoiy va intellektual kompetensiyalarini rivojlantirishni pedagogik tizimini takomillashtirish	344
Amankosova Dinara Gabitovna	
Innovatsion usullar vositasida maktabgacha yoshdagi duduqlanuvchi bolalar nutqini rivojlantirish.....	348
Mamatova Aziza Bo'riboyevna	
Dzyudoning olimpiya o'yinlaridagi o'rni va ahamiyati	353
Jaxongir O'razbayev Temur o'g'li	
Umumta'lim maktab o'quvchilarida milliy va umuminsoniy qadriyatlarga integratsiyalashgan harbiy tarbiyaning ilmiy-nazariy asoslari.....	356
A'zamov Inom Salimjonovich	
The Role of Digital Platforms in Developing Students' Independent Learning Competency.....	360
Jo'rayeva Zamira Ishmuminovna, Uraqova Shaxlo Turdiyevna	
Shaxsiy ta'lim trayektoriyasi tushunchasining pedagogik-psixologik mohiyati	365
Toshpo'latov Olim Panjiyevich	
"Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faoliyat markazlarining ta'lim jarayonlarini tashkil etish	370
Bektemirova Asilabonu Akmal qizi	
Kreativ ta'lim texnologiyalari asosida talabalarda innovatsion kompetensiyalarni shakllantirish metodikasini takomillashtirish	374
Sariboyev Nurali Abdunazarovich	
Bolalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar va yosh xususiyatlari	378
Erkinboyev Muhammadqodir Nodirbek o'g'li	
Tasviriy san'at darslarida eshitishda nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish.....	383
Xushvaqtov Abror Doniyor o'g'li	
Raqamli ta'lim muhitida zamonaviy o'qitish metodlari va interaktiv texnologiyalardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	387
Murodova Dilafro'z Matmurod qizi, Sattarova Bibijon Muzaffar qizi, Bekmurodova Muhayyo Uralbayevna	
Kredit-modul tizimida o'quv-me'yoriy hujjatlarni takomillashtirish borasidagi milliy va xorijiy tajribalar	391
Aralova Maxsuma Abdurahmonovna	
Yuqori sinf o'quvchilariga chet til o'qitish va o'rgatishda motivatsiyaning o'rni xususida.....	396
Atadjanova Shaxnoz Abbasovna, Ismoilova Feruza Salimjon qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda innovatsion metodlar	400
Axmedova Fayziniso Otabek qizi	
Bo'lajak pedagoglarning uzluksiz amaliy faoliyatida professional salohiyatini rivojlantirish yo'llari	403
Habibullayeva Muxlisaxon Yorqinjon qizi	

Innovatsion yondashuv asosida bo'lajak texnologiya o'qituvchilarining PR kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi.....	406
<i>J. B. Jumabayev</i>	
Raqamli pedagogika sharoitida interfaol ta'lim metodlari asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish.....	412
<i>Jumaniyozova Donoxon Olimboyevna, Bekmuratova Muhayyo Uralbayevna</i>	
Biologiya ta'lim jarayonida ilg'or hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni samarali qo'llash.....	416
<i>Mo'minov Dilshod Yaxshiboy o'g'li</i>	
Oliy ta'limda masofaviy ta'limning pedagogik-psixologik xususiyatlari	420
<i>Mutalibova Muqaddasxon Abdunabi qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda raqamli platformalar orqali kiberxavfsizlik madaniyatini shakllantirish	423
<i>Nazarmatova Dilshoda Umarali qizi, Saminjonova Sevaraxon Axmadjon qizi, Abdihakimova Muqaddas Fahridinova, Matsapayeva Nigora Satbay qizi</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining etnopedagogik kompetentligini shakllantirishda milliy hunarmandchilik va xalq amaliy san'atining didaktik imkoniyatlari	428
<i>Pardayeva Gulchexra Safarovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning bilish kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik asoslari	432
<i>Qipchaqova Sevinchxon Farxodjon qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim boshqaruvida ERP tizimlarini integratsiyalashning proaktiv modeli.....	436
<i>Raxmatillayev Oyatillo Zikrillayevich</i>	
Maktabgacha ta'limda rivojlantiruvchi markazlarni tashkil etish va loyihalashtirish	439
<i>Sadikova Shoista Akbarovna, Yangiboyeva Salomat Samandarovna, Yangiboyeva Sevinch Samandarovna</i>	
Milliy hunarmandchilik buyumlarini yasash orqali o'quvchilarning ijodkorligini rivojlantirish	442
<i>Xayitov Jonibek Xolboboyevich, Nabijonova Nilufar Nabijon qizi</i>	
Futbol o'yinida to'pga kalla bilan zarba berish.....	446
<i>Xolmaxmatov Boburjon Musurmon o'g'li</i>	
Сравнительно-типологический анализ юмора и гуманизма в творчестве Гафура Гуляма и Марка Твена.....	451
<i>Абдумунинова Махлиё</i>	
Особенности фонетико-фонематической речи (качественные и количественные) у младших школьников с речевыми расстройствами.....	453
<i>Заирова Н. Б.</i>	
Informatika ta'limida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning metodik asoslari	459
<i>Toshmurodova Gulsevar Bekmurod qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash samaradorligini oshirishda innovatsion hamkorlik modelining ahamiyati	464
<i>Jo'rayeva Mohigul Avazbek qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim mutaxassislarini tayyorlashda boshqaruv mexanizmlarining samaradorligi	468
<i>Nazirova Guzal Malikovna</i>	
Oilada bolani tarbiyalashning innovatsion yondashuvlari va ularning samaradorligi.....	474
<i>Sultonova Nurxon Anvarovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy moslashuvni ta'minlashda rivojlantiruvchi muhitning ahamiyati...	478
<i>Valijonova Bibirobiyaxon Numonjon qizi</i>	
Raqamlashtirish muhitida o'smirlarning o'zini o'zi anglashining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	482
<i>Ortiqova Malika Odiljon qizi, Xolbekova Dinora Faxriddin qizi</i>	
Boshlang'ich sinf matematika ta'limida innovatsion yondashuvlar asosida fikrlash kompetensiyalarini shakllantirish.....	486
<i>Ermamatova Maftuna Ermamatovna, Shamsiyeva Mohinur Kaxramonovna</i>	
"Lifelong learning" konsepsiyasi asosida bo'lajak o'qituvchining shaxsiy sifatlarini rivojlantirish mexanizmlari	490
<i>Hakimova Nargiza Supxonovna</i>	
Barqaror transport tizimlarini loyihalash kompetentligining tuzilmasi: komponentlar, mezonlar va indikatorlar.....	495
<i>Abduraxmanov Ravshan</i>	

Generativ sun'iy intellekt vositalarining oliy ta'lim talabalarining tanqidiy tafakkuriga ta'siri	500
<i>Ikromov Oybek Ibrogimovich</i>	
Efferent afaziya nutq nuqsoni bo'lgan bemorlar bilan olib boriladigan logopedik reabilitatsiya ishlar tizimi ..	505
<i>Turdaliyeva Shahlo Husnitdinovna</i>	
Autizm sindromli bolalar bilan ishlashda pedagog va oila hamkorligini ta'minlash mexanizmlari	510
<i>Babayeva Azizabonu Hamidjon qizi</i>	
Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarda nutqiy muloqotni rivojlantirishning ilmiy-uslubiy yondashuvlari	515
<i>Muhammadjonova Dilafuz Farhodjon qizi</i>	
Ijtimoiylashuvning pedagogik kategoriya sifatida rivojlanishining mazmuni va dinamikasi	519
<i>Madayeva Muqaddas Baxtiyor qizi, Namozov Diyorbek Baxtiyor o'g'li</i>	
Globalashuv sharoitida talaba-yoshlarning intellektual migratsiyadagi o'rni.....	526
<i>Eshonjonov Bobir Zafarjonovich</i>	
O'smir qizlarda qad-qomat shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar	530
<i>Uraimov Sanjar Ro'zmatovich, Abdullayeva Maxbuba</i>	
O'qish savodxonligini rivojlantirishda matn bilan ishlashning didaktik imkoniyatlari	534
<i>Qayumova Shoxsanam To'liqin qizi</i>	
Harbiy xizmatchilarni fuqarolik jamiyatiga ijtimoiy-psixologik reintegratsiya qilish jarayonida zamonaviy raqamli texnologiyalarni joriy etishning pedagogik-psixologik mexanizmlari va determinantlari	538
<i>Ikmattullayev G'. Z.</i>	
Raqamli muhitda kechiktirish (prokrastinatsiya) odatlari va ularning shaxsiy moliyaviy qarorlar sifatiga ta'siri.....	544
<i>Sultanova Saida Muhiddin qizi, Nematova Mahliyo Solijon qizi</i>	
Yoshlar ijtimoiylashuvi jarayonida oila va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlari.....	548
<i>Sultanova Saida Muhiddin qizi, Musajonov Ulug'bek Ro'ziboy o'g'li</i>	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida mediaresurslardan foydalanish orqali o'quvchilarning fikrlash faolligini oshirish.....	551
<i>Bozorboyeva Muhabbat Tohirjon qizi</i>	
Adabiyot darslarida loyiha asosida ta'lim texnologiyalarini qo'llashning didaktik va metodik asoslari (5-sinf misolida)	556
<i>Azimjonova Shahnoza Dilshodbek qizi</i>	
4K modelini rivojlantirishda "Teskari sinf" (Flipped Classroom) texnologiyasining o'rni va ahamiyati	562
<i>Doniyorova Dildora Nuritdin qizi</i>	
4S festivali orqali Prezident maktablari pedagog va hodimlarida sog'lom turmush madaniyatini shakllantirish	566
<i>Ibragimov Shuhratbek</i>	
Ergashgan qo'shma gapli maqollarning komponental xususiyati.....	571
<i>Xoliqova Nasiba Anvar qizi</i>	
Как через счёт и движение формировать здоровье с точки зрения педагогики восточного возрождения	574
<i>Алиходжаева Р., Калауова М.</i>	
Kurashchilarda musobaqa davrida stressga chidamlilikni shakllantirish	578
<i>Jumadurdiyev Bahodir Xolmamatovich, Komilov Aziz Xoshimovich</i>	
Значение педагогической культуры в решении проблем подготовки преподавателей русского языка в высшем образовании	581
<i>Худайбердиева Дильфуза Мухтаровна</i>	

EFFERENT AFAZIYA NUTQ NUQSONI BO'LGAN BEMORLAR BILAN OLIB BORILADIGAN LOGOPEDIK REABILITATSIYA ISHLAR TIZIMI

Turdaliyeva Shahlo Husnitdinovna
Nizomiy nomidagi O'zMPU "Logopediya" kafedrası v.b. dots. (PhD)

Annotatsiya: Efferent afaziya nutq nuqsoniga ega bemorlarda o'tkir davrda nutqni tiklash jarayonida olib boriladigan logopedik reabilitatsiya ishlarining o'ziga xos xususiyatlari ilmiy jihatdan yoritilgan. Nutq buzilishining klinik va psixologik jihatlari, bemorlarda kuzatiladigan perseveratsiya, agrammatizm hamda bog'lanishli nutqdagi qiyinchiliklar tahlil qilingan. Shuningdek, logopedik korreksiya jarayonida qo'llaniladigan bosqichma-bosqich metod va usullar, kompleks yondashuvning samaradorligi hamda mutaxassislar hamkorligining ahamiyati ochib berilgan. Nutq funksiyalarini tiklashda individual yondashuv, motivatsion muhit yaratish va kommunikativ faoliyatni faollashtirishning muhim jihatlari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: efferent afaziya, afaziya, logopedik reabilitatsiya, nutqni tiklash, afazik bemorlar, bosh miya shikastlanishi, insult, ekspressiv nutq, perseveratsiya, agrammatizm, oliy ruhiy funksiyalar.

Abstract: The specific features of speech therapy rehabilitation aimed at restoring speech in patients with efferent aphasia during the acute stage are scientifically examined. Clinical and psychological aspects of speech impairment, including perseveration, agrammatism, and difficulties in coherent speech production, are analyzed. The study also highlights step-by-step methods and techniques of speech therapy correction, the effectiveness of a comprehensive approach, and the importance of interdisciplinary cooperation among specialists. Particular attention is paid to the role of individualized intervention, motivational support, and the activation of communicative activity in the restoration of speech functions.

Key words: efferent aphasia, aphasia, speech therapy rehabilitation, speech restoration, aphasic patients, traumatic brain injury, stroke, expressive speech, perseveration, agrammatism, higher mental functions.

Аннотация: Научно освещены особенности логопедической реабилитационной работы по восстановлению речи у пациентов с эфферентной афазией в остром периоде заболевания. Проанализированы клинические и психологические аспекты речевых нарушений, а также проявления perseverации, аграмматизма и трудностей связной речи у пациентов. Кроме того, раскрыты этапные методы и приёмы логопедической коррекции, эффективность комплексного подхода и значение междисциплинарного взаимодействия специалистов. Обоснована важность индивидуального подхода, создания мотивационной среды и активизации коммуникативной деятельности в процессе восстановления речевых функций.

Ключевые слова: эфферентная афазия, афазия, логопедическая реабилитация, восстановление речи, афазические больные, черепно-мозговая травма, инсульт, экспрессивная речь, perseverация, аграмматизм, высшие психические функции.

KIRISH

Bugungi kunda bosh miya qon aylanishining buzilishi, insult, travmatik miya shikastlanishlari hamda boshqa nevrologik kasalliklar natijasida yuzaga keladigan nutq buzilishlari tibbiyot va logopediya sohasining dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, efferent afaziya nutq faoliyatining murakkab buzilish shakllaridan biri bo'lib, bemorning kommunikativ faoliyati, ijtimoiy moslashuvi hamda psixoemotsional holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Mazkur holatda bemorda nutqning talaffuz tomoni, so'zlarni ketma-ket tashkil etish, bog'lanishli nutqni hosil qilish hamda grammatik jihatdan to'g'ri ifodalash jarayonlari buziladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Afaziya muammosini ilmiy jihatdan o'rganish nevrologiya, neyropsixologiya va logopediya fanlari rivojida muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu yo'nalishda P. Broka, K. Vernike, L.S. Vigotskiy, A.R. Luriya, L.S. Svetkova kabi olimlarning ilmiy tadqiqotlari muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Ularning ilmiy qarashlariga ko'ra,

afaziya bosh miya po'stlog'ining organik shikastlanishi natijasida yuzaga keluvchi tizimli nutq buzilishi bo'lib, u nafaqat ekspressiv va impressiv nutqni, balki o'qish, yozish hamda boshqa oliy ruhiy funksiyalarni ham izdan chiqaradi.

Efferent afaziyada logopedik reabilitatsiya jarayoni murakkab va uzoq davom etuvchi korreksion-pedagogik faoliyatni talab etadi. Nutqni qayta tiklashda kompleks yondashuv asosida logoped, nevrolog, psixolog, fizioterapevt hamda boshqa mutaxassislarning hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, o'tkir davrda olib boriladigan logopedik mashg'ulotlar bemorda nutq funksiyalarini tiklash, perseveratsiya va agrammatizmlarni kamaytirish, bog'lanishli nutqni shakllantirish hamda kommunikativ faoliyatni faollashtirishda samarali vosita hisoblanadi.

Efferent afaziyaga ega bemorlarda o'tkir davrda nutqni tiklash bo'yicha olib boriladigan logopedik reabilitatsiya ishlarining bosqichlari, metod va usullari hamda ularning amaliy ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida efferent afaziya nutq nuqsoniga ega bemorlar bilan olib boriladigan logopedik reabilitatsiya ishlarining samaradorligini aniqlash maqsadida kuzatish, suhbat, diagnostik-logopedik tekshiruv hamda pedagogik tahlil usullaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida bosh miya shikastlanishi va insult natijasida efferent afaziya kuzatilgan bemorlarning nutq holati o'rganildi. Nutq faoliyatining ekspressiv va impressiv jihatlarini, artikulyatsion holati, bog'lanishli nutq, perseveratsiya va agrammatizm darajalari maxsus logopedik topshiriqlar asosida baholandi. Ma'lumotlarni yig'ishda individual mashg'ulotlar, og'zaki nutq namunalari tahlil qilish, savol-javob, syujetli rasmlar bilan ishlash hamda yozma topshiriqlardan foydalanildi.

Olingan natijalar qiyosiy va tavsifiy tahlil asosida qayta ishlanib, logopedik reabilitatsiyaning bosqichma-bosqich tashkil etilishi bemorlarda nutq funksiyalarining tiklanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Tadqiqot natijalarini tahlil qilish jarayonida korreksion mashg'ulotlarning muntazamligi, individual yondashuv va kompleks metodlarning samaradorligiga alohida e'tibor qaratildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Kattalar bilan logopedik ish, asosan, bosh miyaning turli mahalliy shikastlanishlari natijasida nutq faoliyati buzilgan holatlarda zarur bo'ladi. Bunday shikastlanishlarga bosh miya jarohatlari, insult, bosh miya o'smalari va shu kabilarning oqibatlarini kiradi. Bu buzilishlar odatda afaziya shaklida namoyon bo'lib, ko'pincha oliy ruhiy faoliyatning boshqa buzilishlari bilan birga kechadi.

Afaziya insonning ijtimoiy mavqei o'zgarishiga olib keladi va bu uning butun hayot tarzini o'zgartirib yuborishi mumkin. Bemor avvalgi mehnat faoliyatiga qayta olmaydi, ba'zan harakatlari cheklanadi, ijtimoiy aloqalari o'zgaradi hamda ruhiy xotirjamligi yo'qoladi. Natijada afaziyaga chalingan shaxslarda bu holatga nisbatan tushkunlik, befarqlik kabi reaksiyalar yuzaga keladi, hissiy holati keskin pasayadi, qo'rquv va vahima xurujlari paydo bo'ladi. Afaziya muammosini o'rganish hozirgi kunda katta ahamiyatga ega. Bu efferent afaziyaning keng tarqalganligi, ushbu kasallikning klinik ko'rinishlarining xilma-xilligi bilan bog'liq. Afaziya haqidagi ta'limotni P. Broka, K. Vernike, L.S. Vigotskiy, A.R. Luriya, T.G. Vizel, L.S. Svetkova va boshqalar o'rganishda katta hissa qo'shganlar.

Afaziya – bosh miya katta yarim sharlari po'stlog'ining organik shikastlanishlarida yuzaga keladigan allaqachon shakllangan nutqning tizimli orttirilgan buzilishi; nutq buzilishi (ekspressiv nutq, impressiv nutq, o'qish va yozish); nutqni tashkil etishning turli darajalarini qamrab oladi (fonetika, leksika, grammatika, semantika); uning boshqa ruhiy jarayonlar bilan aloqasiga ta'sir qiladi va insonning butun ruhiy jarayonining buzilishiga olib keladi, birinchi navbatda, nutqning kommunikativ funksiyasi buzilishiga sabab bo'ladi.

Logopedik reabilitatsiya jarayonida kompleks yordam ko'rsatish, ya'ni ushbu jarayonga nafaqat nevrologlar, balki kinezoterapevtlar, fizioterapevtlar, ergoterapevtlar, logopedlar, psixologlar, terapevtlar, psixiatrlar, ijtimoiy xodimlar, massajchilar hamda boshqa mutaxassislarni jalb qilish juda muhimdir.

Buzilgan nutq faoliyatini tiklashning asosiy usuli logoped bilan o'tkaziladigan mashg'ulotlar hisoblanadi. Nutqni tiklash 2–3-yilgacha davom etishi mumkin. Og'zaki nutq ustida ishlaganda o'qish, yozish va boshqa oliy ruhiy funksiyalarni tiklashga qaratilgan topshiriq hamda mashqlarni ham kiritish zarur. Agar asosiy (yetakchi) qo'lning harakat faoliyati buzilgan bo'lsa, logoped bemorga ishlaydigan qo'li bilan yozishni o'rgatadi.

Logopedik reabilitatsiyaning maqsadi – og'zaki nutq, yozish va o'qishni tiklash, ya'ni muloqotning og'zaki shakllarini qayta shakllantirishdan iborat. U muayyan vazifalarni hal qilish orqali amalga oshiriladi:

- nutqning umumiy tormozsizlanishi;

- perseveratsiya, exolaliyani yengish;
- bemorning umumiy ruhiy va og'zaki faolligini tiklash.

Dastlabki o'rganish bosqichi. Logopedik rehabilitatsiyaning ushbu bosqichidagi vazifa bemorda mustahkamlangan, avtomatlashtirilgan nutq qatorlaridan so'zlarni yoki bir qator so'zlarni faol ajratish va talaffuz qilish qobiliyatini tiklashdan iborat. Buning uchun bemor nutqini ixtiyoriy darajaga o'tkazishga, ya'ni o'z nutqini anglashga va ixtiyoriy gapirishga yordam beradigan korreksion logopedik ish usullari zarur.

Bemorlar bilan olib boriladigan logopedik korreksion ish tizimi nutq apparatini umumiy faollashtirishdan boshlanadi. Logopedik korreksion ishning ushbu bosqichidayoq nutq qatoridan alohida so'zni faol ajratib olish vazifasi maxsus qo'yiladi. Bu ko'nikmani muayyan usullar tizimini bajarish jarayonida mashq qildirish mumkin. Ish ma'lum nutqiy qatorlarni qo'shma-aks ettirish usulida passiv takrorlashdan boshlanadi. Perseveratsiyalar qatoridagi har bir so'zni aniq va cho'zib takrorlash orqali bartaraf etiladi, shu bilan takrorlash vaqtga nisbatan orqaga suriladi. Ushbu mashqlar bemorda sekinlashgan, cho'zilgan va aniq nutq orqali perseveratsiyani bartaraf etish usulini shakllantiradi.

Bemordan passiv takrorlashni emas, balki ayrim nutqiy faollikni talab qiladigan operatsiyalarni mashq qilishga o'tish mumkin. Buning uchun frazani butungacha to'ldirishning amaliyotda ma'lum bo'lgan usuli qo'llaniladi. Bemordan og'zaki iborani mustaqil ravishda bitta yetishmayotgan so'z bilan tugatish talab qilinadi. Bu usul ibora tarkibidagi ayrim so'zlarni faol talaffuz qilishni tiklashga tayyorlash uchun zarur hisoblanadi. Shuningdek, she'rlar, maqollar va qo'shiqlardan olingan gaplardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Bu bosqichda oddiy va avtomatlashtirilgan nutqni tiklash, agar logopedik mashg'ulotlar to'g'ri tuzilgan bo'lsa, ularning uslubiy tomoni va o'tkazilish shakliga ko'ra tez kechadi. Mashg'ulotlar qiziqarli, "jonli" xarakterda bo'lishi, zerikarli tus olmasligi kerak. Bu bosqichda bemor bir qator so'zlarni, she'rlardan ayrim satrlarni faol va ongli ravishda talaffuz qilishni o'rganadi, qo'shiqdan bir bandni ayta oladi, biroq u hali o'sha nutq qatoridan alohida so'zni yoki alohida gapni faol ajratib ayta olmaydi.

I bosqich – logopedik mashg'ulotning ushbu bosqichidagi vazifa ayrim so'zlarni faol talaffuz qilishni tiklashdan iborat bo'ladi.

Ish uchun material dastlab oddiy muloqotdan iborat bo'ladi. Agar tormozlanishni bo'shatish bosqichida avtomatlashtirilgan nutq komplekslari butun so'zlar va iboralar qatorini talaffuz qilishni tiklashga xizmat qilgan bo'lsa, ushbu bosqichda ular qator tarkibidagi alohida so'zlarni ajratish va faol talaffuz qilish maqsadida qo'llaniladi. Shu maqsadda bemorga dastlab nutq qatoridagi so'zlarni faol talaffuz qilishning kengaytirilgan usuli o'rgatiladi. Bu bemorni asta-sekin so'zlarni passiv takrorlashdan faol talaffuz qilishga o'tkazishga imkon beradi. Ish quyidagi topshiriqlarni qo'llash orqali amalga oshiriladi.

Topshiriq № 1. Bemorning oldiga yirik ustun qilib sonlar (hafta kunlari, oylar nomi va boshqalar) yozilgan kartochka qo'yiladi. Logoped 10 gacha sanaydi (yoki hafta kunlari, oylar nomi va boshqalarni aytadi), bemor uni pedagogdan keyin baland ovozda takrorlaydi. Shundan so'ng bemor pedagogning ko'rsatmasiga binoan o'sha sonli qatorni, butun qatorni baland ovozda aytayotgan pedagog ortidan diskret tarzda (baland ovozda – shivirlab, dona-dona) takrorlashi kerak.

Ko'rsatma: "Men bilan birga sonlarning nomlarini (hafta kunlari, yil fasllari, oylarning nomlari va boshqalarni) o'qing".

Topshiriq № 2: Bemorga pedagogning lablariga qarab, yaxshi tanish qo'shiqning birinchi bandini uch-to'rt marta "kuylash"ga yordam berish.

Ushbu ko'nikma mashq qilingandan so'ng nutq harakatining yanada faol darajasiga o'tish mumkin: shivirlab gapirish pedagog bilan bog'liq holda amalga oshiriladi va baland ovozda nutq qatorini mustaqil ravishda davom ettirish shakllantiriladi. Nutq qatorining bemor tomonidan baland ovozda takrorlanadigan qismi asta-sekin minimallashtiriladi: butun qator bemor tomonidan shivirlab takrorlanadi va faqat bitta so'z baland ovozda talaffuz qilinadi.

Qatoridagi ayrim so'zlarni talaffuz qilishning ushbu usulini o'zlashtirish ustida uzoq vaqt ishlagandan so'ng bemorga quyidagi operatsiyalar dasturi beriladi. Mazkur dastur endi takrorlashni emas, balki butun berilgan nutq qatorini shivirlab mustaqil talaffuz qilishni nazarda tutadi. Bemor darhol faqat pedagog ko'rsatgan kunni (yoki hafta kunini, yoki oyni) baland ovozda aytishi kerak. Sonlar tarqoq holda emas, balki qator ketma-ketligiga qat'iy rioya qilingan holda ko'rsatiladi. Ushbu operatsiyalar bevosita bemorni nutq qatoridagi so'zlarni faol talaffuz qilishning qisqartirilgan usuliga olib keladi.

Tavsif etilgan usullar vaqtincha yo'qolgan nutqni qayta tiklashga va faol so'z boyligini shakllantirishga yordam beradi. Shuningdek, o'qitishning ushbu bosqichida rasmlar, imo-ishoralar va bemorning faol javoblari yordamida eshitish orqali nutqni faollashtirish metodikasi qo'llaniladi.

II bosqich – logopedik mashg'ulotning ushbu bosqichidagi vazifa nutqning talaffuz tomonidagi buzilishlarni bartaraf etish bo'yicha maxsus ish olib borishdan iborat bo'lib, u bo'g'in doirasida artikulyatsiya almashinuvlarini ishlab chiqishni nazarda tutadi: artikulyatsiya namunasi bo'yicha qarama-qarshi unlilar ("a" – "u" va boshqalar).

So'z doirasida artikulyatsion ko'chishlarni ishlab chiqishda bo'g'inlarni oddiy, keyinchalik esa murakkab tovush tuzilishiga ega bo'lgan so'zlarga birlashtirish amalga oshiriladi. Buning uchun quyidagi topshiriqlardan foydalaniladi:

- turli unlilar qatnashgan bo'g'inlarni sxemalarga tayangan holda o'qish;
- chizmaga tayangan holda bo'g'inlarni so'zlarga birlashtirish;
- bo'g'inlarning murakkab bo'g'inli so'zlarga qo'shib ketishini sxemalarga asoslangan holda bajarish;
- sxemalarga tayangan holda so'zlar tuzish.

Ushbu bosqichning navbatdagi vazifasi ekspressiv agrammatizmni bartaraf etishdir. Shu maqsadda harakatni ifodalovchi so'zlarni aktuallashtirish ustida ish olib borish lozim.

Fe'l-so'zning ma'no va eshitish faollashtirish usuli ongli ixtiyoriy nutq darajasini hamda umumlashtirishning aqliy operatsiyalarini o'z ichiga oladi. Bemorning oldiga bir xil harakatni tasvirlovchi bir qator rasmlar qo'yiladi. Rasmlar syujeti pedagog tomonidan aniq, qisqa iboralar bilan ifodalanadi, bunda albatta mashq qilinyotgan so'z ham qo'shiladi. Bemor avval ushbu so'zni takrorlashi, so'ngra mustaqil ravishda ushbu so'z-tushunchaga mos keladigan, ushbu so'zning turli ma'nolarini aks ettiruvchi predmetli va syujetli rasmlarni tanlashi kerak. Bemorga quyidagi vazifalar taklif etiladi:

- syujetli rasmlarga asoslanib, mos keladigan so'z-harakatni tanlash;
- tushirib qoldirilgan so'zni qo'yish;
- maqol va matallarni tugatish.

Xuddi shu maqsadda she'r o'qish, qo'shiq kuylash hamda maqollar bilan bog'liq usullar qo'llaniladi, ularda mashq qilinyotgan fe'l-so'zlar mavjud bo'ladi. She'r va qo'shiqlardan ajratib olingan fe'l-so'zlarni faol talaffuz qilish ustida ishlash yuqorida bayon etilgan usul bo'yicha olib boriladi.

Ikkinchi bosqichda o'rganiladigan so'zlarni xilma-xil mashqlarda – so'zning tovush-harf tarkibini ongli tahlil qilishga, kema alifbodagi harflardan so'z tuzishga, so'zlarni yozish va o'qishga hamda boshqa faoliyatlarga mustahkamlab borish kerak. Barcha mashqlar so'zlarni faol talaffuz qilish bilan yakunlanishi zarur.

Agrammatizmlarning oldini olish ishlari alohida o'rin tutadi. Ushbu ishning vazifasi bemorda so'z qo'shimchalari va ma'lum bir vaziyat o'rtasidagi bog'liqlikni tiklashdan iborat. Buning uchun nutq ko'rsatmasi bo'yicha bemorning predmet bilan faol harakatlari usuli qo'llaniladi, bunda predmetni ifodalovchi bir xil so'z turli grammatik vositalarda ishlatiladi. Bemorning diqqati aynan shu so'zning turli qo'shimchalariga qaratiladi. Ushbu ko'nikmalar rasmlar seriyasi bilan bajariladigan mashqlarda mustahkamlanadi, ularda predmet rasmning boshqa elementlariga nisbatan turli munosabatlarda tasvirlanadi.

Shuningdek, bemor mustaqil ravishda syujetli rasmlarni tegishli yakunlar bilan turli guruhlarga ajratadi. So'zlarni bemorning ma'lum harakatlari bilan birlashtirishga katta e'tibor beriladi, bu esa so'zlarning bog'liqligini mustahkamlashga yordam beradi.

III bosqich – logopedik mashg'ulotning ushbu bosqichidagi vazifa bog'lanishli iborali nutqni tiklashdan iborat. Shu maqsadda quyidagi usullar tizimi qo'llaniladi:

- syujetli rasmlar asosida iboralar tuzish. Syujetli rasmlar va sxemalar asta-sekin murakkablashib boradi. Murakkablashuv gapning miqdoriy tarkibi hamda uning leksik tarkibi bo'yicha sodir bo'ladi, natijada nutqning grammatik tuzilishi va mazmuniy yaxlitligi buzilishining oldi olinadi;
- syujetli rasmlar seriyasi bo'yicha gaplar tuzish. Bu usul aynan bog'lanishli fikrni qayta tiklashni nazarda tutadi;
- gaplarni so'z turkumlari bo'yicha tahlil qilish. Ushbu usul bemordan gapning har bir bo'lagiga kerakli savolni qo'ya bilishni talab qiladi.

Mazkur ko'nikmaning tiklanishi gapning impressiv-ekspressiv strukturasi tiklashga yordam beradi. Bunday ishlardan so'ng sof bog'lanishli so'zlashuv nutqini tiklashga o'tiladi. Shu maqsadda quyidagi usullar tizimi qo'llaniladi.

Yozish va o'qish usuli, ya'ni o'qish va yozish bu holda tiklanishi kerak bo'lgan obyekt sifatida emas, balki bog'langan iborali nutqni tiklash va mustahkamlash usuli sifatida namoyon bo'ladi: tushirib qoldirilgan so'zlar bilan iboralar va matnlarni yozish, keyinchalik berilgan syujetli rasm bo'yicha iboralar tuzish, yozma shaklda

berilgan so'zlardan iboralar tuzish, pedagog tomonidan taklif qilingan 3–4 ta iboradan yozib olingan iboralarga mos keladigan syujetli rasmlarni tanlash va boshqalar.

Dialog usuli dastlabki bosqichdan boshlab butun ta'lim sikli davomida qo'llaniladi. Bu usul boshqa usullar tizimida alohida iboralarni emas, balki bog'lanishli nutqni talaffuz qilishni tiklash vazifasini hal qiladi. Bemorga suhbatdoshining so'zlashuvi bilan mazmunan bog'liq bo'lgan iboralarni talaffuz qilish o'rgatiladi.

Rolli nutq o'yinlarini qo'llash go'yo dialogni davom ettiradi, biroq bemor nutqida mustaqillik va faollik elementlarini oshiradi. Dastlab suhbatning vaziyatlari va rollari syujetli rasm bilan belgilanadi. Pedagog rollarni taqsimlaydi va rasm syujeti rollarga bo'lib aytiladi.

Ushbu usullar tizimi bog'lanishli nutqdan foydalanish usulini tiklashga qaratilgan: kontekstni bilish, sherik replikalaridan leksik va grammatik qurilishlarda foydalanish, sodda yig'iq gaplardan foydalanish. Ish uchun material sifatida dastlab grammatik qurilishi sodda bo'lgan gaplar xizmat qilishi kerak. Verbal va rasmi material asta-sekin murakkablashib borishi zarur. Butun material bemorning emotsionalligi va individualligi talablariga javob berishi, uning kasbi va ma'lumot darajasini hisobga olishi kerak.

Shuningdek, logopedik reabilitatsiyada bemorning psixoemotsional holatini hisobga olish muhim omil sanaladi. Afaziyaga chalingan bemorlarda ko'pincha tushkunlik, ijtimoiy chekinish, qo'rquv va ruhiy zo'riqish holatlari kuzatiladi. Shu sababli korreksion ishlar davomida motivatsion yondashuv, ijobiy emotsional muhit yaratish hamda bemorning kommunikativ ehtiyojlarini qo'llab-quvvatlash zarur hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Demak, efferent afaziyada logopedik reabilitatsiya bosqichma-bosqich, tizimli va kompleks tarzda olib borilgandagina nutq funksiyalarini samarali tiklash hamda bemorning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash mumkin bo'ladi. To'g'ridan to'g'ri usullardan foydalangan holda olib boriladigan logopedik reabilitatsiya (nafaqat yuqori darajada avtomatlashtirilgan nutq qatorlari darajasida, balki mustahkamlangan lug'at va kommunikativ ifoda doirasida ham) nutq nuqsonini bartaraf etish va bemorlarni reabilitatsiya qilishning muhim vositasi hisoblanadi. Miyaning organik mahalliy shikastlanishlarida nutqning o'z-o'zidan tiklanishi kuzatilmaydi va faqat ahamiyatsiz kompensator o'zgarishlar bilan almashinadi, bu esa ko'pincha funksiyaning keyingi tiklanishi uchun salbiy holatni yuzaga keltiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Амосова Н. Н., Каплина Н. И. Практические упражнения для восстановления речи у больных после инсульта, черепно-мозговой травмы и других заболеваний мозга. – М., 2007. – 144 с.
2. Визель Т. Г. Основы нейропсихологии. – М.: АСТ, 2009.
3. Крупенчук О. И., Воробьева Т. А. Логопедические упражнения: Артикуляционная гимнастика. – Санкт-Петербург: Издательский дом "Литера", 2004. – С. 64.
4. Цветкова Л. С. Афазия и восстановительное обучение. – Москва: Просвещение, 1988. – 207 с.
5. Лапина Н. М. Атипичные афазии: восстановительное обучение на ранней стадии заболевания: методическое пособие для практикующих логопедов. – Москва: Изд-во "Сфера", 2007. – С. 64.
6. G'ulomova S. S., Turdaliyeva Sh. H. Neyroreabilitatsiyasida hissiy buzilishlarga ega bolalar uchun sensor integratsiya usuli // Theoretical Aspects in

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.